

Tyvär var emellertid denna teckning förkommen. I sin reseberättelse 1862 säger Dybeck: »Länge, fast förgäfvades, söktes en runsten, hvilken för 16 år sedan blivit söndersprängd och lagd djupt i grunden till en då uppförd lada nära Löfstalund i Grödinge socken.»

Peringskiöld har tydligen icke själv sett stenen utan endast av någon antikvariskt intresserad fått ett meddelande om inskriften. Troligen har meddelaren icke kunnat erinra sig hela inskriften, han har endast fäst sig vid orden **han va iguarsun**, helt visst därför att han däri förmodade den från andra inskrifter kände Ingvar vittfarne.

Inskrift sålunda: **han va iguarsun**, sannolikt *Hann va[r] Ingvars sun*, »Han var Ingvars son». Mindre sannolikt torde vara, att predikatet varit *va* 'dräpte', enär man då givetvis skulle ha väntat namnet på den dräpte utsatt.

296. Skälby (nu Löfstalund), Grödinge sn, Svartlösa hd.

Pl. 147.

Litteratur: D 8vo 4, L 818 a (s. 292). Ransakningarna 1637—84; C. Säve, Nyfunna svenska runinskrifter (i: *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1852), s. 236 f.; O. Hermelin, Svartlösa härad (ATA), s. 92, 95; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: R. C. Rudbeck, teckning (ATA; ett annat exemplar, signerat 6/8 45, i hs R 552, Uppsala Univ.-Bibl., nr 16); Säve a. a., tab. X (litografi efter teckning av Rudbeck); A. Wætter, teckning 1855 (hs R 552, nr 20); Dybeck a. a.; Hermelin a. a.; Brate 1900 (ATA).

Omedelbart Ö om Löfstalunds nuvarande mangårdsbyggnad och trädgård utgår från landsvägen Grödinge-Södertälje en mindre väg norrut. Denna väg, som numera blott tjänar som utfart för ladugården, är i själva verket landsvägens äldre sträckning. Omkring 200 m. N om den nuvarande landsvägen, där gamla vägen åter böjer av mot Ö, står runstenen, invid vägens västra sida. I backen straxt ovanför har Löfstalund (Skälby) ursprungligen legat. Mellan denna plats och landsvägen, dit mangårdsbyggnaden under 1800-talet flyttats ned, är en dalgång, genomfluten av bäck, som rinner österut till Malmsjön. Stenen har sålunda stått nedanför Skälby, invid en säkerligen gammal väg, just där denna böjde av söderut över en sankmark. Säkerligen har här under vikingatiden funnits en »bro», en vägfyllnad, ehuru någon sådan ej finnes omtalad i själva inskriften. Platsen är utmärkt å Geologiska kartbladet »Årsta».

Runstenen omtalas redan år 1686 i *Ransakningarna* (se ovan s. 262). Dess plats anges av Dybeck på följande sätt: »Helt nära gården står, få famnar från vägkroken och i lägsta slutningen af norra dalbrecken, denna Runsten, något sjunken i den lösa marken. Häradsvägen mellan Södertälje och Hanninge socknar kröker sig der öfver en dæld, som, med en bäck i midten, sträcker sig från trakten af sjön Uttran här förbi, samt vidare utefter Malmsjön och några andra småsjöar, deribland Axan . . ., genom Sorunda, hvarest den slutar i Saltsjön.» Enligt Liljegren står den »nedanför trädgården», enligt Rudbeck »i en äng nedanför egendomen Löfstalund och Skälby» och enligt Hermelin »i Kalftomten vid Löfstalund», »i tomten vid Löfstalunds ladugård». Ett par m. från stenen synas i marken spår av en gammal väg uppåt backen, säkerligen utfarten för Skälby by.

Höjd 1,55 m., bredd nedtill 0,90 m., över korsmitten 1,55 m. Stenen är jämförelsevis tunn, upptill blott omkring 15 cm. Upptill och utåt v. sidan är stort stycke avslaget; det saknas redan på Rudbecks, Wæters och Dybecks teckningar. En del av detta stycke hittades av Hermelin »några alnar derifrån på andra sidan om den i närheten varande gärdesgården». Fragmentet fanns ännu, liggande löst bredvid, vid Boijes och Brates besök. År 1930 söktes det av mig förgäves. — Ytan är någorlunda plan och jämn, med undantag av att den nedtill på h. sidan går ned i ett lägre, mera skrovligt fält. Ristningen är i allmänhet djup och tydlig.

Inskrift (det inom [] å det numera förlorade fragmentet):

× **oskautr** : **raisti** : **stain** : **þinsi** : **aftir** · **airnfast** : **mu** [**upur** **sin** : **sun** · **kupik**] **s** : **uk** · **aftir** : **ulafu** **kunu** :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
sina : **kairpi** : **osku****tr** : **kuml** : **pausi** +
 75 80 85 90 95

Asgautr ræisti stæin þensi æftir Ærnfast mo[ðurbr]oður sinn, sun Gyðings, ok æftir Olafu, kunu sina, gærði Asgautr kumbl pausi.

»Åsgöt reste denna sten efter Ärnfast, sin morbroder, Gyðings son; och efter Olov, sin hustru, gjorde Åsgöt detta minnesmärke.»

Till läsningen: Stungna runor förekomma icke. Sålunda är 3, 76, 84 **k**, icke **g**. 21 och 24 är **i**, icke **a** eller **e**. — Rudbeck: 25—29 **iftir**, 30—37 **airifasū**, 63—67 **uiafu**, 92 **p** saknas. — Wætter: 1 **n**, 8 **ru**(?), 24 **a**, 25—29 **at**(!), 30—37 **airifast**, 58—62 **iftir**, 63—71 **ulaf** : **ulkur**, 88—96 **miml pausi**. — Dybeck: 25—37 **aftir** : **airnfast**; efter 39 **u** en hst och spår av bst till ett **p**; 63—67 **ulafu**. Dybecks teckning är fullständig och korrekt. — Hermelin: 64 **i**, 94 **i**. — Boije och Brate: 20—24 **þinsi**; efter 39 **u** v. delen av en hst synlig; alla runorna 40—52 fullt tydliga och säkra; av 52 **p** är dock nedre delen borta. Av 53 finnes endast en hst; avståndet till föregående och efterföljande runa är så litet, att den icke kan vara annat än **i**. En läsning **kupuis** är sålunda utesluten. Av 54 finnes större delen av hst i behåll, därav övre delen på det lösa stycket; troligen ett **k**, vars bst stått i brottytan.

Inskriften har två **o**-runor; på den ena (r. 1) gå bst tvärs över hst, den andra (r. 82) har bst endast på h. sidan av hst. På flertalet **u**- och **r**-runor utgår bst nedanför, ofta långt nedanför, huvudstavens topp. — Namnet *Asgautr* tecknas ena gången med **au**, andra gången med **u**. Märk även det i äldre inskrifter mindre vanliga **uk** 'och'. **ai** är tecken för æ-ljud i **airnfast** och troligen även i **kairpi**. Egendomligt är bruket av båda **r**-runorna i **oskautr**; det måste väl bero på en språklig reflexion hos ristaren. Han har först ristat, efter uttalet, **r**; sedan har han lagt till ett **ṛ**, eftersom han var van att rista denna runa i slutet av namn och höll den för den riktiga. Mindre sannolikt torde vara, att **ṛṛ** är ett ålderdomligt drag, beroende på att övergången **r** > **ṛ** efter dental konsonant ännu icke var avslutad och att ristaren sålunda på grund av uttalet har vacklat mellan olika beteckningar.

Inskriften tillhör den fåtaliga grupp av sörmländska inskrifter, som använda **o**-runan som tecken för nasalerat *a*: (**oskautr**, **osku****tr**) och som beteckna långt *ō*-ljud med **u**-runan (**mu**[**pur**], [**b**]ru**pur**, **ulafu**). Ett ålderdomligt drag är väl också formen **þinsi**. — Till kompositionen erinrar Sö 296 mycket om Amundes ristningar, vilka dock i allmänhet äro mera skickligt utförda (t. ex. Sö 215, 217, 229, 254). Anmärkningsvärd är en sådan liten detalj som bruket av skiljetecknet + vid inskriftens början och slut, men för övrigt : (Sö 215, 217 och 296). Troligen har Amunde hämtat sitt mönster just från den äldre ristaren av Skälby-stenen. En teknisk brist i dennes ristning är att slingorna nedtill ligga löst tillsammans; de binda icke varandra, såsom alltid hos Amunde.

Suppleringen **mu**[**pur** : **br**]**upur** torde vara säker. Intressant är den varierande ordföljden i de båda satser, varav inskriften består, ett stildrag som är välkänt från bl. a. landskapslagarna. Stenen har Åsgöt låtit resa efter sin morbroder Ärnfast, och efter sin hustru Olov gjorde han »detta kummel».

Uttrycket *gærði kumbl*, *let gærva kumbl* användes i flera inskrifter i stället för den vanliga minnesformelns *ræisti stæin*, *let ræisa stæin*: Sö 103, 281, 319. Troligen åsyftas i båda fallen detsamma, den resta runstenen med dess inskrift. I Sö 174 omtalas, att **ublubr** · **let** · **kira** : **kuml** : **likhus** : **auk** : **bru**. En gång användes t. o. m. verbet 'resa': ... **litu** : **rasa** : **kuml** : **pausi** (Sö 173). Den

plurala formen, som i regeln brukas, åsyftar sannolikt, att minnesmärket har bestått av flera delar, jämte runstenen en gravhög eller flera resta stenar. I Sö 173 måste det tydligen vara stenar som rests. Anmärkningsvärt är särskilt uttrycket på Sö 143: **: ayar : let : kiara : kumbl : baþi**; utom den runristade stenen måste väl här avses en annan rest sten utan inskrift. Ordet *kumbl* har sålunda en allmännare innebörd än *stæinn*; det kan lämpligast översättas med 'minnesmärke, vård'. Det kan avse en stenkista, såsom fallet är i Sö 116. I Sö 47 torde med **kuml : þat : si** avses såväl runstenen som det röse (»stenkummel»), vari den är rest och vari troligen den döde vilar. Det är här sålunda väsentligen likbetydande med det *raur*, som också omtalas i inskriften. Minnesmärket var så enhetligt, att singular form av *kumbl* kunde brukas. I tre sörmländska inskrifter förekommer såväl uttrycket *ræisti stæin þannsi* som *gærði kumbl þatsi* (*þausi*): Sö 46, 88 och 296. I de båda senare är det samma subjekt till båda verben. Det är utan allt tvivel väsentligen samma sak som åsyftas med båda uttrycken: minnesmärket. I Sö 88 omtalas först, att *Stæinn, Fastulfr, Hæriulfr ræistu stæin þannsi æftir Gælf, faður sinn, ok at Ulfvið, broður Gælf*. Och därefter tillägges i versifierad form: *Gærðu kumbl sniallir synir Holmlaugar*. Liksom *synir Holmlaugar* åsyftar de förut nämnda tre bröderna, så är *kumbl* en variation av *stæinn*. Detsamma torde vara fallet här, i Sö 296. Inskriften vill meddela, att Åsgöt har låtit resa stenen och göra minnesmärket såväl efter sin morbroder Ärnfast som efter sin hustru Olov.¹ **þausi** har en påtaglig deiktisk funktion, hänvisande på något som inskriftens läsare hade omedelbart inför ögonen. Och den plurala formen antyder, att minnesmärket har bestått av flera delar. I äldre tid ha också funnits åtskilliga stenar på platsen (Boije). En av dem tilldrog sig i synnerhet Dybecks uppmärksamhet och misstänktes t. o. m. att vara en runsten med runorna på den nedåt vända sidan. Så var emellertid icke fallet. »Således en bautasten», säger Dybeck, och häri instämmer Boije. »Märkligt nog om inskriftens sista ord **kuml þausi** skulle afse runstenen och en derinvid rest bautasten» (Dybeck).

Om namnet *Asgautr* (även Sö 97, 122, 123, 323, 336) se E. Wessén, *Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria* (1924), s. 92 f., *Nordiska namnstudier* (1927), s. 82 med not 4; om *Ærnfastr* se *Nordiska namnstudier*, s. 100. *Gyðingr* är annars icke belagt; också ett *Gøðingr* (till *goðr* 'god', liksom *Svartingr* till *svatr*) vore tänkbart. Kvinnonamnet *Olof* (fsv. *Oluf*, isl. *Ólaf*) är icke sällsynt. I Södermanland förekommer det även på Sö 8, 32 och 70. Spridda belägg förekomma i andra landskap: Ög 112 och 198, i Västergötland T 52 och *VFT* 2:1, s. 94, på Gotland Säre 34 (L 1712), i Uppland L 91 Vik, Balingsta sn, och 142 Lövsta, Bälunge sn.

Norråga, Grödinge sn, Svartlösa hd.

R. Dybeck uppger, i *Svenska runurkunder* 1 (1855), s. 15 not **, att en runsten »i fjor blifvit af en bonde i Norråga, Grödinge socken, inlagd i och alldeles öfvertäckt af en spismur». Även senare har han förgäves eftersökt denna sten (*Runa* fol., 1, s. 85). — S. Boije har från sina efterforskningar 1884 efterlämnat följande anteckning (ATA): »Norråga. I Karl Jonssons gård lära flera stycken af en runsten ligga nedlagda såsom grund för spiseln antingen i huvudbyggnaden eller i byggnaden t. v. på gården . . . Stora stugan byggdes 1850(?), muradt ett eller par år senare; derefter flyttades gamla stugan undan t. v. på gården. K. J. var vid byggnaden en pojke, minns att styckena inlades, men ej säkert, i hvilken.»

¹ Samma innebörd i ordet *kumbl* framgår av inskrifterna i andra landskap. På den kända Långarnö-stenen i Uppland (L 675) säges först, att Vädralde har låtit föra fram en mycket stor sten, och sedan, att han och Arngård ha låtit resa denna minnesvård (**þau · litu · kubl · raisa · þisa**) efter sin son Sigtrygg. Jfr också sammansättningarna *stæin-kumbl* (L 1060) och *brautarkumbl* (L 485). S. Lindqvists antagande (*Fornvännen* 1928, s. 279), att *kumbl* på Jällingestenen kunnat avse endast själva inskriften, saknar all grund. Om *kumbl* se L. Wimmer i *DRm* 3, s. 289 och 4:2, s. XII och nu senast R. Kinander i *Smålands runinskrifter* (1935), s. 61.